

Rozdział 3. Polska i świat w latach po II wojnie światowej (1945-1956)

Spis treści

Rozdział 3. Polska i świat w latach po II wojnie światowej (1945-1956).....	2
1. Zakończenie II wojny światowej	2
Konferencje Wielkiej Trójki	2
Konferencja w Poczdamie	2
2. Kształtowanie nowego porządku politycznego w Europie i na świecie	3
3. Powstanie dwóch bloków polityczno-wojskowych	4
4. Objęcie władzy przez komunistów w Polsce	6
„Proces szesnastu”	6
5. Kształtowanie się nowej władzy	8
6. Odbudowa powojennej Europy i kwestia niemiecka	9
7. Zimna wojna	12
8. Stalinizm w 1. połowie lat 50-tych XX wieku	14
9. Zdławienie opozycji politycznej w Polsce po II wojnie światowej.....	17
10. Azja po II wojnie światowej	19

Rozdział 3. Polska i świat w latach po II wojnie światowej (1945-1956)

1. Zakończenie II wojny światowej

Konferencje Wielkiej Trójki

Po przystąpieniu USA do wojny (7 grudnia 1941 r.) okazało się, że konieczne są konsultacje między przywódcami trzech największych mocarstw koalicji antyhitlerowskiej – Wielkiej Brytanii, ZSRR i USA. Przez dłuższy czas problem ten rozwiązywano poprzez spotkania ministrów spraw zagranicznych. Z czasem jednak doszło do spotkań osobistych przywódców wielkich mocarstw.

Pierwsza konferencja **Wielkiej Trójki** (tak nazwano przywódców mocarstw) odbyła się w **Teheranie**, stolicy Iranu (Persji) w dniach **28 listopada – 1 grudnia 1943 r.** Zorganizowano ją z zachowaniem najwyższych środków ostrożności. Uczestniczyli: prezydent USA Franklin D. Roosevelt, premier Wielkiej Brytanii Winston Churchill oraz przewodniczący Rady Komisarzy Ludowych ZSRR Józef Stalin. Każdy z nich przybył z gronem doradców. Na konferencji poruszono wiele ważnych problemów wojskowych i politycznych. Jednym z nich był problem powojennych granic państwa polskiego.

Druga konferencja odbyła się w **Jalcie** (na Krymie w ZSRR) w dniach **4 – 11 lutego 1945 r.** Skład uczestników był taki sam. Trzecia konferencja miała miejsce w **Poczdamiu** (Niemcy) w dniach **28 lipca – 2 sierpnia 1945 r.** Zmienił się skład uczestników. Po śmierci prezydenta USA F.D. Roosevelta, przybył nowy prezydent Harry Truman. W czasie trwania konferencji musiał ją opuścić dotychczasowy premier rządu brytyjskiego W. Churchill, a jego miejsce zajął nowy premier Clement Attlee. Nie zmienił się jedynie reprezentujący ZSRR J. Stalin.

Decyzje podjęte na trzech konferencjach miały wielki wpływ na ukształtowanie się powojennego świata. Zwykło się mawiać, że zapanował nowy ład (porządek), który nazwano jałtańskim (lub jałtańsko-poczdamskim). **Jednym z jego najważniejszych ustaleń było uznanie mocarstwowej pozycji ZSRR** i traktowanie go jako równorzędnego partnera państw zachodnich. Wiązało się to z przekonaniem, że ZSRR ma prawo do posiadania własnej strefy wpływów w Europie i świecie. W ten sposób państwa zachodnie milcząco zaakceptowały to, że niektóre państwa europejskie znajdują się w tej strefie. Należała do nich także Polska. Stalin zobowiązał się, że ZSRR przystąpi do wojny z Japonią, na czym zależało prezydentowi Rooseveltowi.

Konferencja w Poczdamiu

Na przełomie lipca i sierpnia 1945 roku (**17.07-2.08**) odbyła się trzecia i ostatnia konferencja Wielkiej Trójki. Przedstawicielami trzech mocarstw byli: Józef Stalin – ZSRR, Harry Truman – USA oraz w imieniu Wielkiej Brytanii w pierwszych dniach Winston Churchill, a potem po wygranych wyborach Clement Attlee. Najważniejsze postanowienia konferencji:

- ustalenie zasad wspólnej polityki wobec Niemiec (polityka tzw. 4xD); (proponuję wyjaśnić)
- podział Niemiec na 4 strefy okupacyjne (amerykańską, brytyjską, francuską i radziecką);
- ustalenie zasad wypłaty odszkodowań za straty wojenne;
- decyzja o przesiedleniu ludności niemieckiej z Polski, Czechosłowacji i Węgier.

Decyzje konferencji poczdamskiej uzupełniały i potwierdzały postanowienia wcześniejszej konferencji w Jałcie. Konferencja poczdamska ostatecznie skończyła współpracę Wielkiej Trójki. Jej ostatnim ustaleniem było przyłączenie się ZSRR do wojny z Japonią. Jednak z uwagi na użycie przez USA broni atomowej w Hiroszynie i Nagasaki pomoc ta nie odegrała większej roli. Po zakończeniu II wojny światowej rozpoczął się proces podziału świata na dwie strefy wpływów, który doprowadził do tzw. „zimnej wojny”.

2. Kształtowanie nowego porządku politycznego w Europie i na świecie

Bilans II wojny światowej

II wojna światowa trwała sześć lat, a walki toczyły się w Europie, Afryce, Azji, na wyspach Oceanu Atlantyckiego i Oceanu Spokojnego. W działaniach wojennych uczestniczyło 61 państw. Podczas wojny zginęło ok. 50 milionów osób, a około 35 milionów zostało rannych. Największe straty wśród wszystkich państw koalicji antyhitlerowskiej poniosła Polska – ponad 6 milionów osób, co stanowiło ponad 22% ogółu ludności. Straty materialne państwa polskiego wyniosły ok. 38% majątku narodowego. Dla porównania wskaźnik strat wśród ludności w Polsce wynosił 220 na 1000 osób, zaś np. dla ZSRR wskaźnik ten wynosił 116, dla Francji 15, a dla Wielkiej Brytanii 8 osób.

Najważniejszym skutkiem politycznym II wojny światowej było rozbitcie faszyzmu i utworzenie imperium radzieckiego. Następstwem II wojny światowej był także całkowity rozpad systemu kolonialnego i powstanie grupy państw tzw. Trzeciego Świata. Wielkim zmianom uległa polityczna mapa świata. Przy poparciu Związku Radzieckiego zwolennicy komunizmu przejęli władzę w Polsce, Czechosłowacji, Rumunii, Bułgarii, Jugosławii, Albanii, na Węgrzech, w Wietnamie, Korei północnej i Chinach, tworząc blok komunistyczny.

Organizacja Narodów Zjednoczonych

II wojna światowa była najlepszym świadectwem, że próba budowania organizacji pokojowej w epoce międzywojennej – Ligi Narodów – nie odniosła oczekiwanego skutku. Jednak nadal istniała myśl o powołaniu międzynarodowej organizacji, która stałaby na straży pokoju na świecie. Z inicjatywy Wielkiej Trójki, a potem kolejnych państw w czerwcu 1945 r. w San Francisco utworzono Organizację Narodów Zjednoczonych. Zadaniem ONZ miały być utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa oraz budowa i rozwijanie przyjaznych relacji między państwami i narodami. Organizacją miała mieć następującą strukturę:

- **Zgromadzenie Ogólne** – zgromadzenie wszystkich przedstawicieli państw członkowskich ONZ (przy głosowaniach każde państwo dysponuje jednym głosem);
- **Rada Bezpieczeństwa** – cel: podejmowanie uchwał dotyczących pokoju na świecie, włącznie z decyzjami o użyciu międzynarodowych sił zbrojnych w celach pokojowych (w skład wchodzi 15 państw, ale tylko 5 – USA, ZSRR, Wielka Brytania, Francja, Chiny – dysponuje prawem weta, które zawiesza rezolucje Rady);
- **Sekretariat** – na czele stoi wybieralny Sekretarz Generalny – realizuje założenia polityki ONZ, reprezentuje ONZ na świecie, rozpatruje spory międzynarodowe;
- **Rada Społeczno-Gospodarcza** – składa się z 27 członków – nadzoruje działania w zakresie polityki społeczno-gospodarczej, kultury i praw człowieka;
- **Rada Powiernicza** – pełniła nadzór nad terenami, które po II wojnie światowej kształtowały swoją państwowość (zakończyła działalność w 1994 r.);
- **Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości** – organ sądowy ONZ rozstrzygający spory pomiędzy państwami ONZ.

Organizacja Narodów Zjednoczonych w 1948 roku uchwaliła **Powszechną Deklarację Praw Człowieka**, najważniejszy do dnia dzisiejszego dokument określający podstawowe prawa człowieka.

3. Powstanie dwóch bloków polityczno-wojskowych

„Żelazna Kurtyna”

W marcu 1946 r. były premier Wielkiej Brytanii **Winston Churchill**, opisując obraz powojennej Europy powiedział: „Od Szczecina nad Bałtykiem po Triest nad Adriatykiem, w poprzek całego kontynentu zapadła żelazna kurtyna”. Churchill nazwał w ten sposób dokonany podział Europy na Europę Zachodnią i Środkowo-Wschodnią, pozostającą pod wpływem Związku Radzieckiego. Państwa Europy Zachodniej wraz ze Stanami Zjednoczonymi dostrzegły postępujący podział powojennej Europy i zagrożenie płynące z postępującą ekspansją idei komunistycznych na terenie państw europejskich.

„Żelazna kurtyna” wprowadzała dwubiegunowy podział świata na Wschód zdominowany przez Związek Radziecki i Zachód będący pod wpływem Stanów Zjednoczonych. Rywalizacja między Wschodem i Zachodem przejawiała się walką o utrzymanie i powiększenie własnych stref wpływów nawet za cenę znalezienia się na krawędzi nowej wojny, co potwierdziła wojna koreańska i kryzys kubański.

Plan Marshalla

Amerykański sekretarz stanu **George Marshall** przedstawił **5 czerwca 1947 r.** plan odbudowy gospodarczej Europy. Plan Marshalla, ogłoszony w 1947 r. przez prezydenta USA H. Trumana, był planem pomocy gospodarczej dla państw europejskich, zniszczonych w wyniku II wojny światowej. Miał on na celu z jednej strony udzielenie pomocy finansowej w odbudowywaniu gospodarczym państw europejskich, a z drugiej strony walkę z ideologią

komunistyczną. Była to oferta amerykańskiej pomocy gospodarczej skierowana do wszystkich krajów europejskich. Jednocześnie prezydent USA wskazywał na konieczność odbudowy gospodarki niemieckiej, a tym samym konieczność zjednoczenia zachodnich stref okupacyjnych. Polska i Czechosłowacja wstępnie wyraziły chęć skorzystania z tej pomocy, jednak pod wpływem ZSRR zostały zmuszone do rezygnacji. Realizacja tego planu ostatecznie pokazała postępujący podział Europy, który z czasem przybrał także postać rywalizacji na wielu polach.

Zorganizowana w lipcu 1947 r. konferencja w Paryżu z udziałem 15 państw europejskich oraz Turcji określiła wielkość potrzeb finansowych Europy na 22 mld USD. Uchwała Kongresu USA z kwietnia 1948 r. zatwierdziła amerykańską pomoc dla zagranicy i rozpoczęła realizację planu Marshalla. Dzięki temu nastąpiła rekonstrukcja gospodarki państw objętych planem, stworzenie warunków do ich dalszego rozwoju („**cud gospodarczy**” w Niemczech i Włoszech) i zapoczątkowanie procesów integracji europejskiej.

Dominacja ZSRR w Europie Środkowo-Wschodniej

Wkroczenie Armii Czerwonej w ostatnim okresie drugiej wojny światowej do Europy Środkowo-Wschodniej umożliwiło Związkowi Radzieckiemu narzucenie tam systemu komunistycznego. **Sowietyzacja** odbywała się na drodze inkorporacji, eksportu rewolucji i rewolucji lokalnych.

- **Droga inkorporacji** została zastosowana na terytorium Litwy, Łotwy i Estonii. Zajęcie ich przez Armię Czerwoną umożliwiło przywrócenie władzy komunistycznej, którą wprowadzono tam po raz pierwszy już w 1940 r. Kraje te zostały ponownie wcielone do Związku Radzieckiego jako republiki socjalistyczne.
- **Eksport rewolucji** został zastosowany w odniesieniu do Bułgarii, Czechosłowacji, Polski, Rumunii i Węgier. Wkroczenie wojsk radzieckich na ich terytoria umożliwiło zdobycie władzy przez miejscowych komunistów. Odbywało to się na podstawie sfałszowanych i przeprowadzonych pod terrorem wyborów. Efektem było ustanowienie pod koniec lat czterdziestych: Ludowej Republiki Bułgarii, Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej, Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Socjalistycznej Republiki Rumunii i Węgierskiej Republiki Ludowej.
- **Lokalne rewolucje** komunistyczne odbyły się w Jugosławii i Albanii. W krajach tych ruch komunistyczny umocnił się podczas drugiej wojny światowej, podejmując partyzancką walkę zbrojną z okupantem. Komuniści jugosłowiańscy pod kierunkiem **Josipa Broza-Tito** przeprowadzili radykalne reformy polityczne i społeczne. Efektem było proklamowanie Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Jugosławii. Podobnie było w Albanii, gdzie władzę zdobyli komuniści **Envera Hodży** i ustanowili Albańską Republikę Ludową.

Pełna sowietyzacja tych krajów wymagała czasu i dlatego Stalin nazwał je w okresie przejściowym państwami „**demokracji ludowej**”. We wszystkich państwach przeprowadzono nacjonalizację przemysłu i reformę rolną. W następnym etapie wszędzie, poza Polską, rolnictwo zostało skolektywizowane. W celu poddania ich ściślejszej kontroli Związku

Radzieckiego utworzono **27 września 1947 r.** w Szklarskiej Porębie **Biuro Informacyjne Partii Komunistycznych** (Kominform). W odpowiedzi na integrację gospodarczą Europy Zachodniej w **1949 r.** powołano **Radę Wzajemnej Pomocy Gospodarczej**.

4. Objęcie władzy przez komunistów w Polsce

Manifest PKWN i Polska lubelska

W dniu **22 lipca 1944 r.** w Chełmie Lubelskim ogłoszono Manifest PKWN (Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego), organizacji utworzonej pod kontrolą Józefa Stalina. Na czele PKWN-u stał Edward Osóbka-Morawski, a sam PKWN stanowił organ rządowy, sprawujący władzę na terenach zajętych przez Armię Czerwoną i żołnierzy polskich walczących u boku Związku Radzieckiego. Założenia Manifestu PKWN:

- oparcie władzy na założeniach konstytucji marcowej z 1921 roku;
- zapowiedź przesunięcia granic Polski na zachodzie;
- zapowiedź przeprowadzenia reform – rolnej, oświatowej, przemysłowej;

PKWN został uznany przez Związek Radziecki za jedyną legalną władzę wykonawczą państwa polskiego. Po przeniesieniu siedziby PKWN do Lublina tereny objęte wpływami nowej władzy nazwano **Polską lubelską**. Prezydentem był Bolesław Bierut, władzę ustawodawczą pełniła Krajowa Rada Narodowa, zaś rządem był PKWN. Faktycznie zaś Polska lubelska była pod ścisłą kontrolą Związku Radzieckiego w osobie przedstawiciela NKWD gen. Iwana Sierowa. W dniu 26 VII 1944 r. PKWN podpisał ze związkiem Radzieckim dokument, w którym wyrażał zgodę na przebieg granicy wschodniej wzdłuż linii Curzona i włącznie części Prus Wschodnich z Królewcem do ZSRR.

„Proces szesnastu”

Nowe władze podjęły także działania zmierzające do likwidacji Armii Krajowej, jako siły zbrojnej. Rząd polski działający na emigracji uznano za nielegalny. Pod zarzutem współpracy z Niemcami aresztowano żołnierzy i oficerów AK i rozpoczęto przeciwko nim akcję propagandową. W wyniku tych działań komendant główny AK gen. Leopold Okulicki w styczniu 1945 roku rozwiązał Armię Krajową. Po rozwiązaniu AK władze radzieckie zaproponowały przedstawicielom AK przeprowadzenie rozmów i zawarcie ostatecznego porozumienia. Pomimo wątpliwości działacze państwa podziemnego zdecydowali się na przyjęcie propozycji. Spotkanie okazało się jednak podstępem i w marcu 1945 r. aresztowano działaczy polskiego podziemia, a następnie przewieziono ich do Moskwy. Tam też w czerwcu 1945 r. odbył się proces 16 działaczy Polski Podziemnej, którym zarzucono działania antyradzieckie. Wszyscy oskarżeni otrzymali wyroki więzienia. Największy wyrok (10 lat) otrzymał gen. Okulicki, który zmarł w więzieniu. Proces szesnastu był nielegalny, łamał wszystkie prawa międzynarodowe, ale pomimo reakcji polskich władz na emigracji nie spotkał się z krytyką międzynarodową. W ten sposób rozbite zostało polskie państwo podziemne.

Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej

W dniu **31 grudnia 1944 r.** w miejsce Polskiego Komitetu Wyzwoleni Narodowego powstał Rząd Tymczasowy. Premierem został **Edward Osóbka-Morawski**. Nowy rząd został uznany za ZSRR, Jugosławię i Czechosłowację. Wraz z jego powstaniem przyspieszył proces przejmowania władzy w Polsce przez komunistów. W momencie powstania Rządu Tymczasowego na scenie polityki międzynarodowej istniały dwa polskie ośrodki władzy – wspomniany Rząd Tymczasowy i rząd na emigracji uznawany przez mocarstwa zachodnie (m.in. Wielką Brytanię i USA).

Podczas konferencji Wielkiej Trójki w Jałcie (lutym 1945 r.) podjęto decyzję o powołaniu po zakończeniu wojny w Polsce kompromisowego rządu – **Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej**, który miał łączyć przedstawicieli dwóch ośrodków władzy: rządu emigracyjnego i komunistycznego Rządu Tymczasowego.

Rozmowy prowadzone w sprawie utworzenia wspólnego rządu doprowadziły do powstania Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej (TRJN). Został on utworzony **28 czerwca 1945 r.** Premierem został Edward Osóbka-Morawski (przedstawiciel komunistów), zaś wicepremierami Władysław Gomułka (przedstawiciel komunistów) oraz Stanisław Mikołajczyk (przedstawiciel środowisk emigracyjnych z Londynu). W rządzie przeważali komuniści i jego powstanie było *de facto* ich zwycięstwem. Na zakończenie konferencji w Poczdamie (2.08.1945 r.) rząd polski na emigracji stracił uznanie państw zachodnich a TRJN został uznany za jedyny legalny rząd w Polsce.

Referendum ludowe

W myśl postanowień konferencji Wielkiej Trójki, w Polsce po zakończeniu wojny należało przeprowadzić wolne i demokratyczne wybory. Komuniści obawiali się, że mogą takie wybory przegrać, wobec czego postanowili sprawdzić wśród społeczeństwa swoje wpływy i przeprowadzić referendum ludowe. Faktycznie owe referendum miało sprawdzić reakcję społeczeństwa na ewentualne sfałszowanie wyborów w celu przejęcia władzy przez komunistów.

W referendum ludowym zadano społeczeństwu trzy pytania:

1. Czy jesteś za zniesieniem Senatu?
2. Czy chcesz utrwalenia w przyszłej konstytucji ustroju gospodarczego wprowadzonego przez reformę rolną i unarodowienia podstawowych gałęzi gospodarki narodowej z zachowaniem ustawowych uprawnień inicjatywy prywatnej?
3. Czy chcesz utrwalenia zachodnich granic państwa polskiego na Bałtyku, Odrze i Nysie Łużyckiej?

Propaganda komunistyczna apelowała do głosowania „3 razy TAK”, przedstawiciele byłych władz emigracyjnych (PSL Stanisława Mikołajczyka), aby odróżnić się od komunistów apelowali aby na pierwsze pytanie odpowiedzieć „NIE”.

Referendum odbyło się 30 czerwca 1946 r. Jego wyniki w wyniku działań propagandowych, terroru i aresztowań przeciwników komunistów zostały sfałszowane, tak, aby wykazać przewagę komunistów.

Wybory do Sejmu Ustawodawczego, Mała Konstytucja

Po referendum władze postanowiły przeprowadzić wybory do Sejmu Ustawodawczego. Rozbudowany aparat terroru skutecznie zlikwidował wszelkie próby antykomunistycznych działań w ramach kampanii przedwyborczej. Działania m.in. Milicji Obywatelskiej i Urzędu Bezpieczeństwa wyeliminowały osoby, które przeciwstawiły się władzy komunistycznej.

Wybory do Sejmu Ustawodawczego przeprowadzono **19 stycznia 1947 r.** Według oficjalnych danych frekwencja wynosiła ok. 90%. Na tzw. Blok Demokratyczny czyli grupę partii pod kierownictwem partii komunistycznej (Polska Partia Robotnicza, Polska Partia Socjalistyczna, Stronnictwo Ludowe, Stronnictwo Demokratyczne) oddano ok. 80% głosów. W nowym sejmie komuniści 394 mandaty na 444, Polskie Stronnictwo Ludowe uzyskało 28 mandatów, pozostałe mandaty przypadły innym partiom. Dopełnieniem sfałszowanych wyborów było wprowadzenie zmian ustrojowych poprzez uchwalenie **Małej Konstytucji (19 lutego 1947 r.)**. Tworzyła ona nowy ustrój zwany „demokracją ludową”. Przywracała instytucję prezydenta, którym wkrótce został Bolesław Bierut. Tym samym dokonał się w Polsce proces zmiany ustroju i zapoczątkowane zostało istnienie państwa totalitarnego.

5. Kształtowanie się nowej władzy

Podczas II wojny światowej Polska poniosła wielkie straty ludzkie i materialne. Władze odradzającej się Polski stanęły przed zadaniem odbudowy gospodarki i życia społeczne. Chciały jednocześnie dokonać reform społecznych w duchu komunistycznym. Dlatego też postanowiono przeprowadzić reformy, celem których była odbudowa i przebudowa powojennej Polski.

Reforma rolna

Dekretem PKWN w roku 1944 wprowadzono reformę rolną, której najważniejsze założenia przedstawiały się następująco:

- parcelacja (podział) ziem poniemieckich, ziem „zdrajców narodu” oraz majątków rolnych powyżej 50 ha na terenach Polski południowo-wschodniej i powyżej 100 ha na terenach Polski Zachodniej (tzw. **Ziemie Odzyskane**);
- parcelacja bez odszkodowań dla byłych właścicieli ziemskich.

Skutkiem reformy rolnej stało się powstawanie małych gospodarstw rolnych (od 3 do 15 ha) oraz zanik istniejącej do tej pory ważnej warstwy społecznej –ziemiaństwa. Wskutek propagandy byłym właścicielom odebrano nie tylko ziemie, ale także domy i rodzinne pamiątki.

Nacjonalizacja (upaństwowienie) przemysłu

Celem władzy było przejęcie pod swoją kontrolę najważniejszych gałęzi przemysłu i likwidacja własności prywatnej. W dniu **3 stycznia 1946 r.** Krajowa Rada Narodowa wprowadziła ustawę, która przewidywała nacjonalizację polskiego przemysłu. Nacjonalizacja, czyli upaństwowienie miało objąć przedsiębiorstwa zatrudniające powyżej 50 pracowników na jedną zmianę. W rzeczywistości dokonano nacjonalizacji prawie wszystkich zakładów. Odszkodowania, które wypłacono byłym właścicielom były symboliczne. Bez odszkodowania procesowi temu podlegały zakłady niemieckie i tzw. „zdrajców narodu”. W praktyce niemalże całkowicie zlikwidowano burżuazję jako grupę społeczną i do minimum ograniczono prywatną własność gospodarczą. Kolejnym etapem przemian gospodarczych było dążenie do upaństwowienia handlu. Jego nacjonalizacja została nazwana „**bitwą o handel**”, a proces ten prowadzony w roku 1947 niemalże całkowicie podporządkował także i ten dział gospodarki władzy państwowej.

6. Odbudowa powojennej Europy i kwestia niemiecka

Sprawa Niemiec na konferencjach Wielkiej Trójki

Podczas II wojny światowej Wielka Trójka powołała do życia Komisję Doradczą, która miała się zająć rozwiązaniem kwestii niemieckiej po zakończeniu wojny. Na konferencji w Jałcie (luty 1945 r.) postanowiono podzielić Niemcy na 3 strefy okupacyjne (radziecką, brytyjską i amerykańską). Pod naciskiem amerykańskim i brytyjskim doszło do utworzenia strefy francuskiej (miała składać się z części stref brytyjskiej i amerykańskiej). Postanowiono ukarać zbrodniarzy wojennych. Ostateczne decyzje w sprawie Niemiec zapadły na konferencji w Poczdamie (17 lipiec-2 sierpień 1945 roku):

- władzę najwyższą w strefach okupacyjnych mieli sprawować naczelnicy dowódcy danych stref;
- na czele całości ziem stali dowódcy 4 stref okupacyjnych, tworzący Sojuszniczą Radę Kontroli z siedzibą w Berlinie;
- wprowadzono politykę 4D – demilitaryzacja Niemiec, denazyfikacja i demokratyzacja społeczeństwa, dekartelizacja (demonopolizacja) gospodarki;
- Berlin został podzielony na 4 sektory okupacyjne;
- oddzielnie na strefy okupacyjne miała zostać podzielona Austria, a na terenie Wiednia miały być wyznaczone sektory okupacyjne.

Trybunał w Norymberdze

W ramach działań związanych z denazyfikacją postanowiono ścigać, aresztować i osądzić niemieckich zbrodniarzy wojennych. W tym celu powołano do życia Międzynarodowy Trybunał Wojskowy. Po raz pierwszy zebrał się on 18 października 1945 r. w Berlinie, a od 20 listopada 1945 do 1 października 1946 r. pracował w Norymberdze. Spośród 22 oskarżonych 12 osób skazano na karę śmierci (wykonano 10 wyroków śmierci, Martina Bormana skazano zaocznie a Herman Göring popełnił samobójstwo).

Powstanie Republiki Federalnej Niemiec

Współpraca w ramach Sojuszniczej Rady Kontroli pomiędzy ZSRR a państwami zachodnimi od samego początku nie układała się dobrze. Związane to było przede wszystkim z tym, że ZSRR nie wywiązywał się z postanowień dotyczących odszkodowań pobieranych z terytorium Niemiec. Strefy zachodnie rozpoczęły politykę prowadzącą do gospodarczego zbliżania się do siebie. Pierwszą konsekwencją tego procesu było połączenie się strefy amerykańskiej i brytyjskiej, które utworzyły tzw. **Bizonię** (1 stycznia 1947 r.). Miało to między innymi zapobiec problemom gospodarczym. Jedną z konsekwencji wojny była w Niemczech inflacja. W związku z tym zdecydowano się na przeprowadzenie reformy walutowej, której istotą byłaby wymiana pieniędzy. W dniu 18 czerwca 1948 r. podjęto decyzję o wprowadzeniu nowej waluty w strefach okupacyjnych Anglii, Francji i Stanów Zjednoczonych – marki niemieckiej. Był to warunek, od którego spełnienia uzależniano włączenie ich do Planu Marshalla. Decyzji tych nie konsultowano z ZSRR. Reforma walutowa stała się przyczyną sporu pomiędzy dawnymi sojusznikami i doprowadziła do **pierwszego kryzysu berlińskiego** (VI 1948 – V 1949). ZSRR rozpoczął działania, celem których było wyrzucenie sojuszników z terenu Berlina. W sektorach zachodnich wyłączono dopływ prądu, a następnie zamknięto dojazd do miasta. Rozpoczęła się tzw. blokada Berlina Zachodniego. Państwa zachodnie próbowały przełamać blokadę Berlina organizując tzw. most powietrzny. Berlin Zachodni, czyli 3 zachodnie sektory zaopatrywano drogą lotniczą. W okresie tym przewieziono 1,5 mln. ton ładunków. Brało w tym udział 380 maszyn obsługiwanych przez 57 tys. ludzi. Była to wielka operacja i demonstracja siły. Świat stał na krawędzi wojny.

W kwietniu 1949 r. do Bizonii dołączyła strefa francuska tworząc tym samym **Trizonię**. W maju 1949 r. Stalin widząc nieskuteczność blokady Berlina zarządził jej zakończenie. Jednakże proces łączenia się stref zachodnich nie mógł już zostać zatrzymany. 8 maja 1949 r. uchwalono w Bonn projekt ustawy zasadniczej Republiki Federalnej Niemiec. Został on zatwierdzony przez dowódców zachodnich stref okupacyjnych i w dniu 23 maja 1949 roku ogłoszono ów projekt jako konstytucję RFN. Główne założenia ustawy zasadniczej:

- władza ustawodawcza - parlament federalny - Bundestag i rada federalna - Bundesrat;
- władza wykonawcza - rząd federalny złożony z kanclerza federalnego i ministrów;
- głową państwa jest prezydent wybierany na 5 lat przez Zgromadzenie Federalne;

RFN miała być państwem związkowym. Pierwsze wybory do Bundestagu odbyły się w sierpniu 1949 r. i zostały wygrane przez CDU, czyli partię chrześcijańskich demokratów. Pierwszym kanclerzem wybrano **Konrada Adenauera** (CDU), który urząd ten sprawował do

1963 r. Ostatnim etapem było oficjalne powołanie nowego państwa, co nastąpiło **7 września 1949 r.**, kiedy to parlament proklamował powstanie Republiki Federalnej Niemiec (RFN). Pierwszym prezydentem RFN został Teodor Heuss.

Powstanie Niemieckiej Republiki Demokratycznej

Po powstaniu RFN polityczny podział Niemiec stał się faktem. Kwestią czasu było tylko powołanie do życia drugiego państwa niemieckiego. W dniu **7 października 1949 r.** z terenów radzieckiej strefy okupacyjnej powstała Niemiecka Republika Demokratyczna, na której czele jako prezydent stanął **Wilhelm Pieck**. Państwo to było kontrolowane przez miejscową partię komunistyczną, której pierwszym sekretarzem aż do roku 1971 był Walter Ulbricht.

RFN została uznana przez państwa zachodnie, nie nawiązała natomiast stosunków z ZSRR i państwami demokracji ludowej. Nie uznawała nowych granic zachodnich Czechosłowacji, Polski i ZSRR. Zgłaszała roszczenia wobec tych państw twierdząc, że ludność niemiecka została przez nie bezprawnie usunięta i pozbawiona swojej ojczyzny, że w czasie jej usuwania życie straciło kilka milionów osób.

Mur berliński

Powodem budowy muru w Berlinie była chęć zapobieżenia ucieczkom ludności NRD na Zachód. W dniu **13 sierpnia 1961 r.** nad ranem ciągu godziny zamknięto 67 spośród 81 istniejących punktów przekraczania granicy Berlina Zachodniego, a wkrótce zlikwidowano jeszcze dalszych siedem. Zaczęto wznosić zasieki, które wkrótce zastąpione zostały betonowymi segmentami kilkumetrowej wysokości. Przez pierwsze kilka dni przez nie dość jeszcze szczelne umocnienia zdołało się przedostać wiele osób. Niektóre z nich wykorzystywały niezamurowane jeszcze przez władze NRD okna granicznych budynków. Budynki te jednak wkrótce całkowicie zamurowano, a nieco później zburzono.

Budowa muru naruszała porozumienie powojenne w sprawie okupacji Niemiec. Jednakże ani protesty mocarstw zachodnich, ani burzliwe demonstracje po obu stronach muru nie dały rezultatu. Nazywany przez komunistyczną propagandę „murem ochronnym przed faszyzmem”, mur berliński w rzeczywistości od samego początku był stworzony wyłącznie w celu powstrzymania ucieczek na Zachód. Od 23 czerwca 1963 r. zaczęto tworzenie wzdłuż muru pasa ziemi, zaminowanej i strzeżonej przez czujniki. Z czasem wprowadzono systemy automatycznego ostrzału i inne instalacje mające na celu uniemożliwienie niedozwolonego przekroczenia granicy. Tym samym Berlin stał się symbolem podziału Europy na część wschodnią i zachodnią. Mur berliński istniał do 1989 roku.

7. Zimna wojna

Zimna wojna

Wraz z zakończeniem drugiej wojny światowej skończył się sojusz łączący państwa Wielkiej Koalicji. Postępująca po II wojnie światowej rywalizacja polityczno-gospodarcza pomiędzy krajami Europy Zachodniej i USA, a Związkiem Radzieckim oraz dokonany podział Europy rozpoczął trwającą do lat 90-tych XX w. tzw. **zimną wojnę**. Zimna wojna, to stan rywalizacji gospodarczo-politycznej oraz militarnej między krajami kapitalistycznymi (pod zwierzchnictwem USA) a Związkiem Radzieckim i jego sojusznikami. Kilkakrotnie świat stawał na krawędzi „wojny gorącej”, ale nigdy do tego nie doszło.

Za początek „zimnej wojny” uważa się przemówienie amerykańskiego sekretarza stanu **Jamesa Byrnesa** wygłoszone **6 września 1946 r.** w **Stuttgarcie**, w którym przedstawił on zasady polityki USA wobec Niemiec. Samo pojęcie zostało po raz pierwszy użyte przez amerykańskiego polityka B. Barucha w mowie wygłoszonej 16 lipca 1947 roku w Columbii (USA), a spopularyzowane przez znanego amerykańskiego publicystę Walta Lippmana, który w książce „Cold War” („Zimna wojna”) stwierdził, że w stosunkach między ZSRR i USA skończył się okres sojuszu antyfaszystowskiego, a zaczął się stan napięcia. Sprzyjało temu przedzielenie świata „**żelazną kurtyną**”, jak określił ówczesną sytuację brytyjski premier **Winston Churchill** w przemówieniu wygłoszonym **5 marca 1946 r.** na Uniwersytecie w **Fulton** (USA).

NATO

Zimna wojna jako rywalizacja militarna rozpoczęła się w 1949 r. wraz z powstaniem **Paktu Północnoatlantyckiego – NATO** (skrót od North Atlantic Treaty Organisation). Pakt został podpisany **4 kwietnia 1949 r.** w Waszyngtonie. Państwami założycielskimi paktu były: Belgia, Dania, Francja, Holandia, Islandia, Luksemburg, Norwegia, Portugalia, Wielka Brytania, Włochy oraz Kanada i Stany Zjednoczone.

NATO było (i jest) organizacją o charakterze obronnym, grupującą państwa Europy Zachodniej oraz Ameryki Północnej. W myśl art. 5 Traktatu wszystkie państwa członkowskie zobowiązane są do wzajemnej pomocy w przypadku agresji przez państwo trzecie na jednego z członków organizacji.

Układ obejmował swoim zasięgiem Europę, Amerykę Północną, Algierię (wtedy kolonię francuską) i tereny położone na północ od zwrotnika Raka. Był to sojusz obronny państw zachodnich przeciwko coraz bardziej widocznemu zagrożeniu ze strony Związku Radzieckiego i jego sojuszników w Europie Wschodniej i Azji.

Zmiany, które nastąpiły w ZSRR po śmierci Stalina stwarzały nadzieję na pewne zmiany w stosunkach międzynarodowych. Nie nastąpiło to od razu, ponieważ przyjęcie Republiki Federalnej Niemiec do Paktu Północnoatlantyckiego spowodowało utworzenie przez Związek Radziecki i inne państwa Wschodu własnego bloku wojskowego – **Układu Warszawskiego**.

Pakt ten oficjalnie noszący nazwę **Warszawskiego Układu o Przyjaźni, Współpracy i Pomocy Wzajemnej** powstał w **1955** r. Jego członkami były: Albania (do 1964), Bułgaria, Czechosłowacja, Niemiecka Republika Demokratyczna, Polska, Rumunia, Węgry i Związek Radziecki. Oficjalnie był europejskim sojuszem obronnym państw demokracji ludowej, który miał zapobiec ewentualnemu konfliktowi wojennemu. W rzeczywistości, zgodnie z ówczesną doktryną wojenną ZSRR, stał się **paktem ofensywnym**. Był również instrumentem dodatkowej kontroli ZSRR nad państwami satelickimi, ponieważ uzasadniał obecność wojsk radzieckich na ich terytoriach. Potwierdziła to inwazja wojsk Układu Warszawskiego na Czechosłowację w 1968 r.

Głównymi organami układu były: **Zjednoczone Dowództwo Sił Zbrojnych** z siedzibą w Moskwie kierowane przez ministra obrony ZSRR i **Doradczy Komitet Polityczny**, w skład którego wchodziłi oddelegowani członkowie rządów państw-członków. Został rozwiązany w 1991 r. po rozpadzie Związku Radzieckiego.

W latach 60., 70. i 80. XX wieku świat żył w cieniu wojny między dwoma wielkimi blokami polityczno-wojskowymi. Kilkakrotnie wydawało się, że może dojść do przekształcenia „zimnej wojny” w „wojnę gorącą”. Szczególnie blisko świat stanął na krawędzi wojny w czasie **kryzysu kubańskiego** (1962). Na szczęście przywódcy mocarstw zrozumieli zagrożenie i poczuli ciężar odpowiedzialności. Obie strony dysponowały w tym czasie bronią jądrową (i innymi bronią masowej zagłady). Z czasem zwiększyła się grupa państw posiadających broń jądrową. Poza USA i ZSRR do tzw. klubu atomowego dołączyły Francja i Wielka Brytania, a później także Chiny, Indie, Pakistan, być może także Izrael (nigdy nie potwierdził i nie zaprzeczył, że posiada broń jądrową). Obecnie broń taką posiada także Korea Północna. Nad wyprodukowaniem broni atomowej pracuje także rząd Iranu. Być może czynią to także rządy innych państw. Posiadanie tego rodzaju broni stało się do pewnego stopnia kwestią prestiżu i oznaką przynależności do elitarnej grupy państw-mocarstw atomowych.

Już od końca lat 40. rozpoczął się tzw. **wyścig zbrojeń**. Nie jest to zjawisko nowe, ale w XX wieku nabrało ono szczególnego charakteru. Wyścig zbrojeń dotyczył szczególnie tzw. nosicieli broni jądrowej. Początkowo dotyczyło to samolotów, ale już od początku lat 50. stało się jasne, że główną rolę będą odgrywały rakiety. Wynikało to z szybkości poruszania się tych nośników. Samolot pokonywał odległość między dwoma supermocarstwami w ciągu kilku godzin. Rakieta międzykontynentalna potrzebowała tylko ok. 30 minut. To właśnie był główny powód zaniepokojenia rządu USA tym, że ZSRR wystrzelił pierwszego sztucznego satelitę Ziemi w 1957 r. Oznaczało to, że ZSRR skonstruował rakiety, które zdolne będą osiągnąć terytorium Ameryki Północnej. Innym nosicielem pocisków z głowicami jądrowymi stały się

okręty podwodne o napędzie atomowym. Taki rodzaj napędu dawał im możliwość wielomiesięcznego pływania podwodnego bez wynurzenia na powierzchnię. Okręty te były stopniowo doskonalone, aby zwiększyć ich zasięg i zmniejszyć echo akustyczne, które mogło je ujawnić przeciwnikowi. Każdy z nich dysponował (i dysponuje nadal!) ponad 20 pociskami raketowymi. Każda z tych rakiet ma kilkanaście samodzielnie głowic naprowadzanych na cel. Świadomość, że przeciwnik dysponuje bronią masowej zagłady spowodowała, że po II wojnie światowej nikt nie odważył się jej użyć w warunkach wojennych. Posiadacze broni jądrowej kierowali się w swoich planach obawą przed użyciem jej przez przeciwnika. Była to tzw. **doktryna gwarantowanego wzajemnego zniszczenia**. Mówiła ona, że należy się liczyć z tym, że przeciwnik, który zostanie zaatakowany będzie miał dość siły i czasu, aby użyć własnej broni jądrowej. Paradoksalnie, to potęga posiadanej broni jądrowej miała gwarantować, że nikt jej nie użyje.

8. Stalinizm w 1. połowie lat 50-tych XX wieku

Stalinizm – wyjaśnienie pojęcia

Stalinizm jest to rodzaj scentralizowanej dyktatury wprowadzonej przez Józefa Stalina w ZSRR. W Polsce okres stalinizmu to lata 1948 – 1956, kiedy to ukształtował się system rządów wzorowany na systemie radzieckim.

Cechy polskiego stalinizmu:

- powstanie systemu hegemonicznego (PZPR jako partia hegemoniczna),
- system gospodarczy wzorowany na systemie radzieckim,
- rozbudowany system bezpieczeństwa państwowego,
- eliminacja przeciwników politycznych,
- podporządkowanie wszystkich organizacji jednej ideologii,
- socrealizm (realizm socjalistyczny) w kulturze i sztuce,
- walka z Kościołem katolickim,
- wprowadzenie systemu gospodarczego wzorowanego na systemie radzieckim,
- łamanie praw i swobód obywatelskich.

Monopolizacja władzy

Po dokonaniu zmian ustrojowych na przełomie lat 40. i 50. rozpoczęto w Polsce proces kształtowania systemu społeczno-polityczno-gospodarczego na wzór systemu radzieckiego.

Na przełomie sierpnia i września 1948 r. aresztowano Władysława Gomułkę, dotychczasowego przywódcę Polskiej Partii Robotniczej. Uważał on, że system socjalistyczny można wprowadzić w Polsce na warunkach polskich, nie wzorując się bezpośrednio na systemie radzieckim. Został on oskarżony o tzw. „odchylenie prawicowo nacjonalistyczne” i odsunięty od władzy. Nowym sekretarzem Komitetu Centralnego (czyli przywódcą) Polskiej

Partii Robotniczej został zwolennik ścisłego odwzorowania systemu radzieckiego w Polsce – **Bolesław Bierut**.

Pierwszym krokiem było przeprowadzenie procesu monopolizacji władzy, zmierzającego do utworzenia partii posiadającej niepodzielną władzę. W Polsce system monopolu władzy polegał na hegemonii jednej partii i istnieniu dwóch partii jej podporządkowanych. W grudniu 1948 roku odbył się zjazd zjednoczeniowy dwóch partii **Polskiej Partii Robotniczej i Polskiej Partii Socjalistycznej**. Z ich połączenia powstała **Polska Zjednoczona Partia Robotnicza (PZPR)**. Przewodniczącym PZPR został Bolesław Bierut.

W 1949 r. nastąpiło także zjednoczenie ruchu ludowego (chłopskiego). Kongres Jedności Ruchu Ludowego powołał **Zjednoczone Stronnictwo Ludowe (ZSL)**, którego prezesem został Józef Niecko. ZSL powstało z połączenia części istniejącego PSL – Polskiego Stronnictwa Ludowego (po opuszczeniu kraju przez Stanisława Mikołajczyka obawiającego się aresztowania) oraz SL – Stronnictwa Ludowego. ZSL uznało hegemoniczną rolę PZPR. Trzecią, legalną partią w Polsce było Stronnictwo Demokratyczne. W październiku 1948 r. Stronnictwo Demokratyczne uznało hegemoniczną rolę partii robotniczej w budowie socjalizmu.

Konstytucja 22 lipca 1952 roku

Najbardziej znaczącym symbolem stalinizmu było uchwalenie w roku 1952 konstytucji, zaakceptowanej wcześniej przez Józefa Stalina i opartej na wzorach radzieckich. Zmianie uległa nazwa państwa. Polska stała się Polską Rzeczypospolitą Ludową (PRL). Konstytucja była w rękach PZPR narzędziem do całkowitego podporządkowania sobie wszystkich instytucji państwowych i całego społeczeństwa.

Najważniejszymi zasadami ustrojowymi wprowadzonymi przez nową konstytucję były:

- zniesienie trójpodział władzy;
- wprowadzenie pojęcia demokracji ludowej, czyli uznanie że Polska jest państwem, w którym władza należy do „ludu pracującego miast i wsi”;
- oparcie gospodarki PRL na „uspołecznionych środkach produkcji” i monopolu państwa w handlu zagranicznym.

Utrzymano część istniejących dotychczas istniejących organów władzy państwowej i powołano nowe:

- zlikwidowano urząd prezydenta państwa;
- władzę ustawodawczą sprawował Sejm, jednoizbowy parlament wybierany na kadencję 4-0 letnią;
- powołano Radę Państwa, łączyła uprawnienia władzy ustawodawczej i wykonawczej przez przejmowała kompetencje Sejmu między sesjami;
- ustanowiono rady narodowe, będące organami administracji państwowej,

- ustanowiono sądy, które choć formalnie niezawisłe, w rzeczywistości chroniły ustrój państwa.

Socrealizm – realizm socjalistyczny

Procesowi stalinizacji podlegała także nauka, kultura i oświata, które były wykorzystywane jako narzędzia propagandy socjalistycznej. Podstawą dla kultury polskiej była kultura radziecka. Obowiązującym kierunkiem w sztuce stał się tzw. realizm socjalistyczny. W rzeczywistości nie miał on nic wspólnego z tradycyjnie pojmowanym realizmem. Jego zadaniem miało być wychwalanie ustroju radzieckiego. Wprowadzono socrealizm do filmu, literatury oraz sztuk pięknych.

Część podręczników szkolnych oparto na podręcznikach rosyjskich, a naukę języka rosyjskiego wprowadzono jako obowiązkową na wszystkich etapach edukacji. Nauczycieli i wykładowców, którzy sprzeciwiali się nowej ideologii usuwano ze szkół i uczelni. Upaństwowiono teatry i kina, które wprowadziły odpowiedni, dobrany przez władzę repertuar. Radio, prasa, film zostały podporządkowane państwu i szerzyły obowiązkową ideologię. Zlikwidowano prywatne wydawnictwa, które zastąpiono wydawnictwami będącymi pod całkowitą kontrolą aparatu państwowego. W przekazach kierowanych do społeczeństwa wprowadzono cenzurę, a polskojęzyczne radiostacje zachodnie zagłuszano.

Gospodarka planowa – plany gospodarcze

Już w listopadzie 1945 roku powstał Centralny Urząd Planowania, który nadzorował przemiany gospodarcze, ujęte i przeprowadzane w ramach tzw. planów gospodarczych. W Polsce bezpośrednio po wojnie zrealizowano tzw. **Trzyletni Plan Odbudowy Gospodarki** (1947 – 1949).

Założenia planu:

- podniesienie poziomu życia ludności,
- odbudowę państwa ze zniszczeń wojennych,
- włączenie Ziemi Odzyskanych,
- wzrost poziomu produkcji do wartości sprzed wojny.

Aby zrealizować powyższe założenia już w 1945 r. utworzono Ministerstwo Ziemi Odzyskanych, które miał nadzorować przemiany gospodarcze na zachodnich ziemiach państwa. Przeprowadzono opisaną wcześniej „bitwę o handel”. Stworzono Narodowy Bank Polski, przejmując całkowicie kontrolę nad emisją pieniądza. Dążono do aktywizacji zawodowej kobiet.

W celu zwiększenia produkcji propagandowo wprowadzono zasadę współzawodnictwa pracy (wzorem miał być górnik – Wincenty Pstrowski). W ramach Planu Trzyletniego odbudowano porty, zbudowano fabrykę samochodów w Starachowicach i traktorów w Ursusie.

Plan ten dotyczył także kwestii społecznych, a w szczególności oświaty – rozpoczęto walkę z analfabetyzmem, tworząc obowiązkową 7-letnią szkołę podstawową.

Po zrealizowaniu Planu Trzyletniego przystąpiono do realizacji **Planu Sześcioletniego** (1950 – 1955). Miał on w założeniu prowadzić do znaczącego wzrostu produkcji przemysłowej i rolnej oraz zwiększyć poziom dochodu narodowego. Jego ukrytym celem była rozbudowa przemysłu zbrojeniowego, co wiązało się ze zmianą sytuacji międzynarodowej. Aby zwiększyć produkcję przemysłową przeprowadzono proces **industrializacji**, czyli uprzemysłowienia. Nakłady skierowano przede wszystkim na rozwój przemysłu ciężkiego (i zbrojeniowego) – powstały m.in. Huta im. Lenina w Krakowie, Huta Warszawa i fabryki samochodów ciężarowych (Lublin, Starachowice).

W rolnictwie postanowiono przeprowadzić **kolektywizację**, czyli uspołecznienie. Proces ten wprowadzono jako działanie przymusowe, bez jakichkolwiek konsultacji z rolnikami. Kolektywizacja wynikała z ideologicznych założeń systemu radzieckiego. Podjęto walkę z kułakami (czyli bogatymi chłopami). Chłopskie gospodarstwa rolne miały stworzyć spółdzielnie produkcyjne, które współistniały razem z PGR-ami (Państwowymi Gospodarstwami Rolnymi). Należy podkreślić, że władze wywierały nacisk na ludność chłopską, lecz nie zdecydowały się użycie otwartej siły.

Plan Sześcioletni nie osiągnął założonych celów. W wyniku kolektywizacji załamała się polityka rolna, proces industrializacji pod koniec realizacji planu zmienił swoje założenia. Zamiast założonego wzrostu produkcji i dochodu narodowego Plan zakończył się obniżeniem stopy życiowej społeczeństwa. Upadło rolnictwo a detaliczny prywatny handel prawie całkowicie został zlikwidowany.

Skutkiem reform gospodarczych były przemiany w strukturze społeczeństwa polskiego. Zniknęły warstwy ziemiaństwa i burżuazji, natomiast wzrosła liczba robotników i chłopów. Polska stała się krajem przemysłowo-rolniczym.

9. Zdławienie opozycji politycznej w Polsce po II wojnie światowej

Podziemie niepodległościowe

W nowej rzeczywistości trudno było się znaleźć działającym nadal członkom podziemia. Władze komunistyczne ogłosiły w sierpniu 1945 r. amnestię i do końca roku ujawniło się ponad 40 tys. członków tego podziemia. Część z nich należała do tzw. **podziemia poakowskiego** (czyli po rozwiązanej Armii Krajowej). Inni związani byli z podziemnymi organizacjami obozu narodowego. Nie wstrzymało to represyjnej działalności organów bezpieczeństwa publicznego i wojska przeciw opozycji. Odpowiedzią było pozostanie tysięcy młodych ludzi w konspiracji i podjęcie działań zbrojnych przeciwko rodzącemu się reżimowi komunistycznemu.

We wrześniu 1945 r. **plk. Jan Rzepecki** utworzył **Zrzeszenie Wolność i Niezawisłość (WiN)**, którego głównym celem było wprowadzenie w Polsce demokracji na wzór

zachodnioeuropejski. WiN było organizacją polityczną, ale warunki zmusiły ją do podjęcia działań wojskowych. Prowadziło ono walkę partyzancką z oddziałami bezpieczeństwa i działalność odwetową przeciwko funkcjonariuszom Urzędu Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej. Mimo aresztowań organizacja działała do jesieni 1947 r., a jej liczebność szacuje się na ok. 30 tys. ludzi. Władze komunistyczne nie zezwoliły na legalną działalność ruchu narodowego, ale kontynuowały ją w konspiracji **Narodowe Siły Zbrojne** i **Narodowy Związek Wojskowy**. Szczególnie dynamiczną działalność prowadziły grupy partyzanckie NSZ, ale aresztowania dokonane na przełomie 1945/1946 r. osłabiły organizację. Liczebność narodowych formacji zbrojnych wynosiła ok. 20 tys. ludzi.

Podziemie poniemieckie i ukraińskie na ziemiach polskich

Na Ziemiach Odzyskanych działało dywersyjne niemieckie podziemie zbrojne „**Wehrwolf**” (**Wilkołak**), które miało powstrzymać przejmowanie tych terenów przez Polaków. Przeprowadzało ono akcje dywersyjne oraz napady zbrojne na urzędy i ludność cywilną. Zakończyło swoją działalność, kiedy z terenów zachodnich, zgodnie z decyzjami konferencji poczdamskiej, została wysiedlona ludność niemiecka. Podawana najczęściej liczba 10 tys. członków Wehrwolfu wydaje się być zawyżona.

Obszary południowo-wschodniej Polski, przede wszystkim Bieszczady i Beskid Niski, zostały opanowane w tym okresie przez zbrojne oddziały **Ukraińskiej Armii Powstańczej (UPA)**. Walcząc o niepodległą Ukrainę, z całą bezwzględnością występowali przeciwko cywilnej ludności i polskim władzom. Kres ich działalności położyła pacyfikacja tych terenów w ramach akcji „Wisła” i przesiedlenia ludności ukraińskiej na Mazury i Pomorze. Liczebność oddziałów UPA na terenie Polski wynosiła ok. 15 tysięcy ludzi.

Represje wobec podziemia niepodległościowego

W latach 1944-1948 działało w Polsce prawie 1400 zbrojnych grup podziemnych, a w prowadzonych przez nie walkach poległo 20 do 30 tys. osób. Podziemie zbrojne zostało rozbite do połowy 1947 r., a tylko nieliczne oddziały leśne przetrwały do końca lat czterdziestych. Podkreślić należy, że represje stosowane wobec ludzi podziemia powodowały, że znaczna część z nich nie zdecydowała się na ujawnienie swojej podziemnej przeszłości. Władze komunistyczne wszędzie widziały i szukały wrogów, często spychając do nielegalnej działalności ludzi, którzy już nie chcieli konspirować i poszukiwali warunków do normalnego życia. Warto zauważyć, że Służba Bezpieczeństwa poszukiwała wrogów także w szeregach partii komunistycznej (PZPR) i niektórzy przedstawiciele komunistycznych elit trafili do więzień.

Powstałe w czasach stalinizmu **Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego** zajmowało się zwalczaniem wrogów systemu. Władze podporządkowały sobie cały aparat sądownictwa, a w pokazowych procesach oskarżano przedstawicieli podziemia niepodległościowego. Oskarżano ich o szpiegostwo, spiski i współpracę z Niemcami podczas II wojny światowej, skazywano na wieloletnie wyroki więzienia i kary śmierci. Do najbardziej znanych ofiar tych

zbrodni sądowych należą skazanie na śmierć gen. **Augusta Emila Fieldorfa** „Nil”, podczas wojny dowódcy Kedywu (Kierownictwa Dywersji, będącego specjalną komórką w Komendzie Głównej Armii Krajowej) oraz rotmistrza **Witolda Pileckiego**, człowieka o bohaterskiej przeszłości, który podczas wojny dobrowolnie dał się złapać Niemcom, aby pójść do obozu koncentracyjnego Auschwitz. Dzięki jego meldunkom oraz raportowi złożonemu po ucieczce z obozu dowiedziano się, co naprawdę dzieje się w tym miejscu.

Przyjmuje się, że w latach 1950 – 1955 aresztowano ponad 40 tysięcy osób, a skazano 28 tysięcy, w tym wydano ponad 1000 wyroków śmierci.

Walka z Kościołem Katolickim

Istniejący w Związku Radzieckim system polityczny był w założeniach ideologicznych systemem bezwyznaniowym. Był celem władzy była ateizacja społeczeństwa. Władze obawiały się siły i znaczenia Kościoła, stąd dążenie do osłabienia jego wpływów. Na początku zerwano konkordat z Watykanem (1945), wprowadzono świeckie prawo małżeńskie i zniesiono obowiązek nauczania religii w szkołach (1946). Od 1948 r. wraz z procesem stalinizacji nasilono działania antykościelne:

- skonfiskowano większą część dóbr kościelnych,
- zlikwidowano część seminariów oraz prasy katolickiej,
- odebrano Kościołowi należące doń szpitale i szkoły,
- stworzono ruch zależnych od władzy tzw. księży patriotów (bardzo często wskutek szantaży i korupcji).

Jednocześnie Kościół dążył ciągle do wypracowania kompromisu w relacjach z władzą, kompromisu, który pozostawiłby mu pewne możliwości działania. Prymas **Stefan Wyszyński** doprowadził do podpisania w 1950 roku porozumienia między rządem a Episkopatem. Zawarto m.in. następujące postanowienia:

- religia może być nauczana w szkołach,
- zgoda władz na istnienie szkół katolickich, m.in. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (KUL),
- istnienie prasy katolickiej.

Jednak władze nie przestrzegały porozumienia, co spotkało się z oficjalnym protestem Kościoła w 1953 r. W tym samym roku aresztowano prymasa Stefana Wyszyńskiego. Był on przetrzymywany w areszcie domowym do 1956 r.

10. Azja po II wojnie światowej

Wojna domowa w Chinach

W Chinach od 1927 r. trwał konflikt wewnętrzny. Stronami byli narodowcy (partia **Kuomintang**) kierowani przez **Czang Kaj-szeka** oraz **Komunistyczna Partia Chin** pod wodzą **Mao Tse-tunga** (Mao Zedonga). Rywalizacja ta doprowadziła do wojny domowej, która rozpoczęła się w 1946 r. W tej wojnie strona narodowa wspomagana była przez USA, a komuniści przez ZSRR. Mimo pomocy amerykańskiej armia Kuomintangu uległa armii komunistów.

W 1949 r. Mao Tse-tung proklamował utworzenie Chińskiej Republiki Ludowej, samemu zostając przewodniczącym państwa i partii. Natomiast Czang Kaj-szek z resztkami Kuomintangu schronił się na wyspie Tajwan gdzie została utworzona narodowa Republika Chińska. Oznaczało to powstanie dwóch państw chińskich, które istnieją do dzisiaj. Chińska Republika Ludowa bardzo szybko podpisała układy z państwami demokracji ludowej, tworząc z ten sposób podstawy do swojego formalnego istnienia.

Nowa władza wprowadziła w Chinach zmiany będące wyrazem nowej ideologii – maoizmu. Był on wzorowany na radzieckim systemie komunistycznym. Charakteryzował się nasilonym terrorem wobec przeciwników, powszechną nacjonalizacją, likwidacją instytucji religijnych, represjami wobec inteligencji i tworzeniem obozów pracy dla wszystkich swoich przeciwników.

W 1950 roku armia chińska zajęła Tybet, który dostał się pod zależność Chin. Władze chińskie w latach 50-tych i 60-tych XX wieku przeprowadziły reformy pod hasłem „wielkiego skoku” i „rewolucji kulturalnej”.

Cechy „wielkiego skoku”:

- zakładanie komun i likwidacja indywidualnej gospodarki;
- ideologizacja w wychowaniu dzieci;
- obniżanie nakładów na edukację, służbę zdrowia, a przeznaczanie ich na rozwój prymitywnej gospodarki.

Cechy „rewolucji kulturalnej”:

- likwidacja przeciwników Mao Tse-tunga,
- niszczenie inteligencji,
- utworzenie Czerwonej Gwardii – komunistycznych oddziałów bojowych.

Japonia po II wojnie światowej

Po II wojnie światowej Japonia była bardzo zniszczona. We wszystkich wielkich miastach sieć przemysłowa i transportowa doznała poważnych uszkodzeń. Pojawił się także niedobór żywności. W okresie sierpnia 1945 do kwietnia 1952 r. Japonia była okupowana przez siły amerykańskie pod dowództwem gen. **Douglasa MacArthura**. W wyniku wojny Japonia straciła wszystkie terytoria zdobyte przed 1894 rokiem, a dodatkowo część ziem znalazła się pod okupacją ZSRR (Wyspy Kurylskie) lub USA (m.in. Okinawa, która powróciła do Japonii w 1972 r.).

Po wojnie osądzono odpowiedzialnych zbrodnie wojenne. Rozpoczął się także proces zmian ustrojowych w Japonii. W 1947 r. weszła w życie nowa konstytucja, w myśl której cesarz stracił pozycję polityczną, stając się jedynie symbolem państwa. Wprowadzono powszechne prawo wyborcze i zagwarantowano prawa człowieka.

Japońskie siły obronne (czyli armia Japonii) zostały utworzone w roku 1954. Po wojnie w Korei ożywiła się japońska gospodarka. Spowodowało to szybki wzrost standardu życia, zmianę w społeczeństwie i stabilizację polityczną, która swój szczyt znalazła w powstaniu Partii Liberalno-Demokratycznej (LDP) i jej długich rządach.

Wojna koreańska

Po II wojnie światowej i okupacji Korei przez wojska amerykańskie i radzieckie, ustanowiono linię podziału Półwyspu Koreańskiego wzdłuż linii 38 równoleżnika. W 1948 r. na północ od tej linii powstała komunistyczna Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna (potocznie **Korea północna**) a na południu Republika Korei (potocznie **Korea południowa**).

Konflikt rozpoczął się **25 czerwca 1950** r. od ataku Korei Północnej na Koreę Południową. Decyzją Rady Bezpieczeństwa ONZ już 27 czerwca wysłane miały być do Korei siły międzynarodowe. W zdecydowanej większości tworzyły je oddziały armii amerykańskiej. Do końca września wojska komunistycznej Korei opanowały Półwysep prawie w całości. Siły komunistycznej Korei uzyskały wsparcie chińskie. Stalin zaakceptował plany ataku przygotowane przez komunistycznego dyktatora Korei Kim Ir Sena, ale Związek Radziecki nie wziął udziału w otwartej wojnie. Wojna toczyła się między komunistycznymi siłami północnokoreańsko-chińskimi, a siłami ONZ (głównie amerykańskimi) wspierającymi wojska południowokoreańskie. Dowódcą sił ONZ był amerykański generał Douglas MacArthur. Pomoc wojsk ONZ doprowadziła do odzyskania terenów zajętych wcześniej przez wojska północnokoreańskie. W październiku działania wojenne toczyły się na północ od 38 równoleżnika, a aż 90% Korei Północnej zostało zajęte przez oddziały ONZ. W tej sytuacji Korea Północna uzyskała pomoc od Chin, które wprowadziły na front armię tzw. „chińskich ochotników ludowych”. W rzeczywistości były to oddziały regularnej armii chińskiej. W maju 1951 r. linia frontu została ustabilizowana wzdłuż 38 równoleżnika.

Do lipca obie strony konfliktu były na tyle wyczerpane, że podjęły rokowania rozejmowe, a działania wojenne przybrały formę wojny pozycyjnej. W dniu 27 lipca 1953 r. podpisano rozejm i ustanowiono strefę demarkacyjną o szerokości 4 km. Dzieliła ona Półwysep wzdłuż 38 równoleżnika. Ostateczne porozumienie podpisano w Genewie w 1954 r. Na jego mocy powstały dwa państwa koreańskie.

Z czasem oba państwa zostały odbudowane. Dzięki pomocy gospodarczej państw Zachodu Południowa Korea stała się jedną z azjatyckich potęg gospodarczych. Korea Północna jest dziś jednym ze skansenów komunistycznych. Jest całkowicie odcięta od świata, a państwem rządzi kolejny dyktator z rodziny Kimów (Kim Dzong Un).

Przed wybuchem II wojny światowej cały Półwysep Indochiński (teren trzech państw: Wietnamu, Laosu i Kambodży) był kolonią francuską. W latach 1940 – 1945 okupowany był przez Japonię. Po zakończeniu okupacji na terenie Wietnamu ogłoszono powstanie nowego państwa, Demokratycznej Republiki Wietnamu. Prezydentem został przywódca partyzantki komunistycznej, **Ho Chi Minh**. Jednak Francuzi nie uznali powstania niepodległego Wietnamu. Armia francuska rozpoczęła wojnę, w której doznała porażki (klęska pod Dien Bien Phu). Wojna zakończyła się wycofaniem Francuzów w 1954 r., ale Wietnam został podzielony. Na północy powstało państwo komunistyczne, a na południu demokratyczne.

W roku 1953 Prezydent USA D. Eisenhower stwierdził, że Zachód nie może dopuścić do utraty Indochin, gdyż pociągnie to za sobą groźbę wejścia komunistów do Indonezji, a nawet na subkontynent indyjski. Stąd poparcie USA w części południowej państwa wietnamskiego. Na reakcję wietnamskich komunistów nie trzeba było długo czekać, 2 sierpnia 1964 r. okręty wojenne USA zostały zaatakowane przez jednostki północnowietnamskie w Zatoce Tonkińskiej. W reakcji Kongres USA uchwalił rezolucję, która uprawniała prezydenta L. Johnsona do prowadzenia otwartej wojny na morzu, co w konsekwencji prowadziło do pełnego zaangażowania USA w wojnę w Wietnamie. Liczba żołnierzy wzrosła z 23 tys. w roku 1964, do ponad 500 tys. w 1967 r. Wojna wietnamska była dla Amerykanów najdłuższym konfliktem w ich historii.

Była to wojna typowo partyzancka. Przeciwnikiem armii amerykańskiej była miejscowa partyzantka (Wietkong), a także armia północnego Wietnamu. Wojna podzieliła Amerykanów, dla jednych uczestnicy wojny byli bohaterami, a dla innych ludźmi godnymi pogardy. W dniu **27 stycznia 1973** r. podpisano w Paryżu traktat pokojowy. Dokonali tego przedstawiciele USA, Wietnamu Północnego, Wietnamu Południowego i Wietkongu. Amerykanie zostawili na pastwę losu rząd południowowietnamski i jego armię. W 1975 r. w wyniku działań północnowietnamskich upadł Sajgon (stolica Wietnamu Południowego). czego konsekwencją było zjednoczenie dwóch części państwa. W lipcu 1976 r. proklamowano powstanie Socjalistycznej Republiki Wietnamu.